

Asia: VN/22309/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan yleiset huomiot koko esityksestä

Sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen on kokonaisuudessaan konkreettinen keino tehostaa ja nopeuttaa rikosprosessia sekä kohdistaa syyttäjien ja tuomioistuimien resursseja vaativampien asioiden käsittelyyn. Esityksessä on useita kannatettavia ehdotuksia, ehdotukset ovat selkeitä ja vaihtoehtoja on punnittu eri näkökulmista.

SSY kiinnittää kuitenkin yleisesti huomiota siihen, että rikosprosessiketjussa asioiden siirtäminen ketjun toimijalta toiselle (varsinkin juristin töitä ei-juristeille) ratkaistavaksi ei ole pitkäntähtäimen vastaus ja ratkaisu, vaan ylipäänsä oikeusprosesseja pitäisi keventää; erityisesti myös oikeudenkäyntimenettelyitä. Poliisi ja muut esitutkintaviranomaiset ovat jo nyt ylityöllistettyjä, ja niiden muut kuin esitutkintaan liittyvät tehtävät lisääntyvät koko ajan. Ei ole järkevää lisätä niiden työtaakkaa entisestään, vaan vähentää sitä. Onnistunut sakkomenettelyn laajennus helpottaisi esitutkintaviranomaisten työtaakkaa, koska tarve täysimääräisiin esitutkintoihin vähenisi. Vastaavasti vähenisi työtaakka myös syyttäjillä ja tuomioistuimilla.

Lain soveltamisalan laajentaminen: rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta

SSY kannattaa sakkomenettelyn soveltamisalan laajentamista rikoksiin, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Laajentamalla soveltamisala kyseisiin rikoksiin saadaan sakkomenettelyn soveltamisalaan useita usein yksinkertaisia ja selviä rikosasioita, jotka aiemmin ovat jääneet kategorisesti soveltamisalan ulkopuolelle rangaistusmaksimin seurauksena. Menettelyn laajentaminen kyseisiin rikoksiin ei myöskään ole oikeusturvan kannalta ongelmallinen, koska sakkomenettelyn soveltamisen lähtökohtana on asian selvyys ja yksinkertaisuus, sekä asian tulee olla laadultaan sakkorangaistuksella sovitettavissa. Sakkomenettelyn soveltamisalassa tulee olla ennen kaikkea kyse teon ja seuraamuksen laadusta eikä niinkään rangaistusmaksimista tai asianosaisten iästä kuten myös jäljempänä todetaan. SSY:n näkemyksen mukaan perusmuotoista pahoinpitelyä ei tulisi rajata kategorisesti sakkomenettelyn ulkopuolelle. Ottaen edelleen huomioon menettelyn vaatimus rikoksen selkeydestä ja yksinkertaisuudesta sekä sakkorangaistuksesta, myös tietyt pahoinpitelyrikokset voisivat soveltua sakkomenettelyyn eikä niiden ohjaaminen automaattisesti täysmääräiseen rikosprosessiin ole tarkoituksenmukaista. On selvää, että

lähisuhdeväkivalta tai muu vakavampi väkivalta ei sovellu käsiteltäväksi sakkomenettelyssä, mutta lievät, riidattomat ja yksinkertaiset pahoinpitelyt voisivat soveltua.

Lain soveltamisalan laajentaminen: menettämisseuraamukset

SSY kannattaa sakkomenettelyssä määrättävän menettämisseuraamuksen määrän korottamista 1000 eurosta 5000 euroon. Menettämisseuraamuksia tulee ylipäätään suhteellisen vähän määrättäväksi sakkomenettelyssä eikä ole tarkoituksenmukaista siirtää riidatonta tai selvää asiaa tavalliseen rikosprosessiin ainoastaan menettämisseuraamuksen euronmäärän vuoksi. Määrän korottaminen 5000 euroon mahdollistaa jo laajasti menettämisseuraamusten määräämistä sakkomenettelyssä.

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän ratkaisuvallalta

SSY kannattaa poliisiin tai esitutkintaviranomaisten ratkaisuvallan laajentamista siten, että heidän ratkaisuvaltansa piiriin kuuluisivat kaikki teot, joista säädetty enimmäisrangaistus olisi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Uudistuksen myötä esitutkintaviranomaisten toimivaltaan siirtyisi merkittävä määrä esimerkiksi sellaisia liikenne rikoksia ja muita lieviä rikoksia, joissa on varsin vakiintunut rangaistuskäytäntö ja joita syyttäjät tällä hetkellä vahvistavat. Esitutkintaviranomaisten ratkaisuvallan laajentaminen säästää syyttäjien resursseja ja keskittää heidän käsiteltäväksi sellaiset tapaukset, jotka oikeusturva edellyttää tai jotka edellyttävät lainopillista arviointia.

Alaikäinen epäilty sakkomenettelyssä

Laajennetun sakkomenettelyn soveltamisalaa tulisi soveltaa myös nuoriin rikoksesta epäiltyihin. Hallituksen esitys luonnoksessa on pohdittu puoltavia ja vastaan puhuvia seikkoja. Laajennetun sakkomenettelyn soveltamista alaikäisiin epäiltyihin puoltavat yhdenvertaisuusnäkökohdat ja kustannushyödyt viranomaisille. Pohdittaessa asian soveltumista sakkomenettelyyn tulisi keskiössä olla asian laatu tai rikollisen menettelyn laatu eikä tekijän ikä tai rangaistusasteikko. Hallituksen esitys luonnoksessa vastaan puhuvana seikkana esitetään oikeusturvanäkökulmat ja alaikäisen suostumuksen antaminen verrattain törkeiden rikosasioiden käsittelemiseen tuomioistuimen ulkopuolella. Tältä osin esitys on ristiriitainen, koska alaikäisen suostumuksen antamista tekoihin, joissa rangaistusmaksimi on enintään kuusi kuukautta, ei nähdä ongelmallisena, mutta rangaistusasteikoltaan vakavampien tekojen kohdalla sen katsotaan muodostuvan mahdollisesti ongelmaksi. Mikäli alaikäisen epäillyn rikollinen menettely olisi sellaista, ettei se sovellu ylipäätään sakkomenettelyyn tai asiassa ei voida varmistua alaikäisen epäillyn suostumuksesta ja sen antamisen ymmärtämisestä, tulisi asia käsitellä tavallisessa rikosprosessissa.

Asianosainten suostumukset ja suostumuksen peruuttaminen

Sinänsä suostumuksen peruuttamismahdollisuudesta luopuminen on kannatettava uudistus ja selkiyttäisi prosessia. SSY kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että asianosaisilta selvityksen vastaanottaminen esimerkiksi suostumuksen antamiseen ja sen pätevytyteen liittyen tai muutoksenhakuprosessi vie myös syyttäjien resursseja. Mikäli vastaanotetun lisäselvityksen perusteella asiaa käsittelevä syyttäjä tulisi siihen tulokseen, ettei vaatimuksen saaja ole ymmärtänyt suostumuksen merkitystä tai antanut sitä pätevästi, tulisi asia siirtää rikosprosessiin. Mikäli kyse taas on muutoksenhausta suostumuksen pätemättömyyden

perusteella, asiassa tulee useimmiten suorittaa lisätutkintaa sen selvittämiseksi, miten ja millaisissa olosuhteissa suostumusta on tiedusteltu. Tämä taas työllistää sekä syyttäjää että esitutkintaviranomaisia. Lisätutkinnan jälkeen asiassa joko todetaan, ettei suostumusta ole annettu pätevästi ja asia siirretään rikosprosessin tai, että asia tulee vielä käräjäoikeuden arvioitavaksi ja nimetä mahdollista näyttöä, mikä useimmiten tarkoittaa myös pääkäsittelyn järjestämistä. Lisätutkinnalla suostumuksen antamista ja olosuhteita, joissa se on annettu, on yleensä hankala selvittää jälkikäteen ja ajan kuluessa. Näin ollen olisi syyttäjien näkökulmasta suoraviivaisempaa, jos asianosaiset voisivat vain peruuttaa suostumuksensa ennen kuin asia on ratkaistu ja asia siirrettäisiin rikosprosessiin, koska selvityksen vastaanottamisen tai lisätutkinnan jälkeen tilanne todennäköisesti olisi sama, mutta aikaa ja työtä olisi mennyt enemmän.

Lisätyövaiheita tulee ylipäättään välttää.

Lain soveltamisalan laajentaminen: yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittely

SSY kannattaa lain soveltamisalan laajentamista siten, että sakkomenettelyssä voidaan määrätä suoritettavaksi myös yksityisoikeudellisia korvauksia. Asian vieminen täysimääräiseen rikosprosessiin selvän ja yleensä muutaman kymmenen euron suuruisen korvausvaatimuksen vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista. Soveltamisalan laajentamisen myötä tällä hetkellä sakkomenettelyn ulkopuolelle jääviä yksinkertaisia ja selviä rikoksia saataisiin sakkomenettelyssä käsiteltäväksi. Laajennus voinee lisätä asianomistajien suostumusten antamista sakkomenettelyyn, mutta saman aikaisesti on toivottavaa, ettei yksityisoikeudellisten korvausvaatimusten käsitteleminen sakkomenettelyssä vähennä rikoksesta epäiltyjen halukkuutta suostua sakkomenettelyyn.

Lain soveltamisalan laajentaminen: päihdetutkimuskustannukset

SSY kannattaa lain soveltamisalan laajentamista siten, että sakkomenettelyssä voidaan määrätä suoritettavaksi myös päihdetutkimuskustannukset. Pelkästään varsin vakiintuneen suuruisen päihdetutkimuskustannusten takia asian vieminen täysimääräiseen rikosprosessiin ei ole tarkoituksenmukaista.

Esitutkintaan ehdotetut muutokset

SSY kannattaa poliisin ja syyttäjien yhteistyötä sakkomenettelyn edellytysten arvioinnissa. SSY kiinnittää huomiota yhteistyön mahdolliseen järjestämiseen tarkoituksenmukaisella tavalla. Esitutkintaviranomaiset antavat ja kirjaavat sakkoja ympäri vuorokauden ja ympäri Suomea, minkä lisäksi sakotustilanteet voivat olla nopeita tilanteita. Esitetyt säännökset yhteistyöstä ja konsultaatiosta eivät voi muodostua sellaisiksi, että ne kuormittavat syyttäjiä tai lisäävät esimerkiksi päivystysvelvoitteita. Poliisi ja poliisipartiot ovat usein muutenkin kiireisiä: kuinka paljon oikeudellista ratkaisuvalltaa on perusteltua sälyttää poliiseille käytännön partiointitilanteissa?

Jos kuitenkin sakkomenettelyn on tarkoitus perustua jossain määrin syyttäjän konsultaatioon sekä syyttäjien ja poliisien yhteistyöhön, tulisi tähän turvata resurssit. Ja edelleen myös pohtia tarkemmin, miten se konkreettisesti olisi tarkoitus toteuttaa. Lähtökohtaisesti SSY ei pidä järkevänä, että syyttäjäpäivystäjä olisi varalla valmiina antamaan ohjeita kentällä toimivalle poliisille. Sitä vastoin voisi olla järkevää, että poliisi ja syyttäjä tekevät yhdessä linjauksia, joita sitten noudatetaan kentällä. Järkevää voisi olla myös, jos poliisin voisi esitutkinnan aikana konsultoida syyttäjää sakkomenettelyn mahdollisuudesta – mitä aikaisemmassa

vaiheessa, sen parempi. Ja tämän konsultaation jälkeen esitutkinta päätettäisiin sakkomenettelyllä sen sijaan, että syyttäjä veisi asian rikosprosessiin.

Muutoksenhakusäätelyyn ehdotetut muutokset

SSY kannattaa asianomistajan muutoksenhakuoikeuden laajentamista vastaamaan määräyksen saajan muutoksenhakuoikeutta. Laajentaminen on perusteltua ottaen huomioon sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen sekä yksityisoikeudellisten vaatimusten mahdollinen käsittelyminen sakkoasian yhteydessä. SSY kiinnittää huomiota siihen, että mikäli muutoksenhaku koskisi ainoastaan yksityisoikeudellista korvausvaatimusta, ei muutoksenhaun tulisi työllistää syyttäjiä, vaan asia tulisi käsitellä määräyksen saaneen ja asianomistajan välisenä riita-asiana eikä valitusasiassa edellytettäisi syyttäjältä esitutkintatoimien pyytämistä, lausumia tai läsnäoloa käsittelyssä.

Lopuksi SSY kiinnittää huomiota nykyisen sakkomenettelyn monimutkaisuuteen. Mitä pikemmin se saadaan virtaviivaistettua, sitä parempi.

Suomen syyttäjähdistys ry.

Pia Mäenpää
Puheenjohtaja

Hanni Tihilä
Yhdistyksen jäsen